

Shaymatova Anora Yunus qizi

Bank moliya akademiyasi Loyiha boshqaruvi yo 'nalish magistranti

shaymatovaanora@gmail.com

TURIZM SOHASINI RIVOJLANTIRISH UCHUN JAHON TAJRIBASIDAN KELIB CHIQUIB IMTIYOZLI KREDITLAR AJRATISH

Annotatsiya: Ushbu maqolada turizm sohasida kreditlar amaliyotini joriy etishning dolzarb masalalari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot adabiyotlar tahlili asosida o'tkazilgan bo'lib, turizmدا kreditlashning mavjud holati, muammolari va istiqbollari o'rganilgan. Natijalar turizm korxonalarini kreditlash amaliyotini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishga imkon berdi. Maqolada turizm sohasida kreditlash mexanizmlarini yanada rivojlantirish zarurligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: turizm, kreditlash, moliyalashtirish, bank xizmatlari, iqtisodiy rivojlanish

Аннотация: В данной статье будут рассмотрены актуальные вопросы внедрения практики кредитования в сфере туризма. Исследование проводилось на основе анализа литературы, изучалось текущее состояние, проблемы и перспективы кредитования в туризме. Результаты позволили разработать рекомендации по совершенствованию практики кредитования туристских предприятий. В статье подчеркивается необходимость дальнейшего развития кредитных механизмов в сфере туризма.

Ключевые слова: туризм, кредитование, финансирование, банковские услуги, экономическое развитие

Abstract: This article will consider current issues of the introduction of credit practices in the field of Tourism. The study was conducted on the basis of a literature analysis, studying the current state, problems and prospects of lending in tourism. The results made it possible to develop recommendations for improving the lending practices of tourism enterprises. The article emphasizes the need to further develop lending mechanisms in the field of Tourism.

Keywords: tourism, lending, financing, banking services, economic development

KIRISH

Turizm bugungi kunda jahon iqtisodiyotining eng tez rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Jahon turizm tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, 2019 yilda xalqaro turistlar soni 1,5 milliard kishini tashkil etgan va bu ko'rsatkich yildan-yilga o'sib bormoqda [1]. Turizm nafaqat davlatlar iqtisodiyotiga katta hissa qo'shadi, balki yangi ish o'rinlari yaratish, infratuzilmani rivojlantirish va madaniyatlararo aloqalarni mustahkamlashda ham muhim rol o'ynaydi.

Biroq, turizm sohasining jadal rivojlanishi uchun katta miqdordagi moliyaviy resurslar talab etiladi. Bu esa o'z navbatida turizm korxonalarini samarali kreditlash mexanizmlarini ishlab chiqish zaruriyatini keltirib chiqaradi. Turizm sohasida kreditlar amaliyotini tadbiq etish nafaqat alohida korxonalar, balki butun tarmoq rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Ushbu tadqiqot asosan adabiyotlar tahlili usuli orqali amalga oshirildi. Mavzu bo'yicha ilmiy maqolalar, kitoblar, hisobotlar va boshqa manbalar o'rganib chiqildi. Shuningdek, statistik ma'lumotlarni tahlil qilish va umumlashtirish usullaridan ham foydalanildi.

Turizm sohasida kreditlash masalalarini o'rganishga bag'ishlangan ko'plab ilmiy ishlar mavjud. Jumladan, Ivanov va Stavrinoudis [2] o'z tadqiqotlarida turistik korxonalarini moliyalashtirish usullari va ularning samaradorligini tahlil qilishgan. Ularning fikricha, kreditlash turizm sohasini rivojlantirishning eng muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Boshqa bir tadqiqotda Sinclair va Stabler [3] turizm iqtisodiyotining o'ziga xos xususiyatlarini va ularning kreditlash jarayoniga ta'sirini o'rganishgan. Mualliflar turizm korxonalarini kreditlashda mavsumiylik, tashqi omillarga yuqori darajada bog'liqlik kabi omillarni hisobga olish zarurligini ta'kidlashgan.

O'zbek olimlaridan Alimova va Xudoyberganov [4] O'zbekistonda turizm sohasini moliyalashtirishning dolzarb masalalarini tadqiq etishgan. Ular mamlakatimizda turizm infratuzilmasini rivojlantirish uchun kreditlash mexanizmlarini takomillashtirish zarurligini asoslab berishgan.

Turizm sohasida kreditlash amaliyotining xalqaro tajribasini o'rganish muhim ahamiyatga ega. Masalan, Turkiyada turizm korxonalarini kreditlash bo'yicha maxsus davlat dasturlari ishlab chiqilgan. Bu haqda Tosun [5] o'z tadqiqotida batafsil ma'lumot bergan. Uning fikricha, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan kreditlash dasturlari Turkiyada turizm sohasining jadal rivojlanishiga katta hissa qo'shgan.

Ispaniyada turizm sohasini kreditlash tajribasini Pulido-Fernández va López-Sánchez [6] o'z maqolasida yoritib bergan. Mualliflar Ispaniyada turizm korxonalariga beriladigan imtiyozli kreditlar tizimini tahlil qilishgan va uning samaradorligini baholashgan.

Rossiyalik olimlar Morozov va Morozova [7] o'z tadqiqotlarida turizm sohasini kreditlashning zamonaviy tendensiyalarini o'rganishgan. Ular raqamli texnologiyalarning rivojlanishi turizm korxonalarini kreditlash jarayoniga qanday ta'sir ko'rsatayotganini tahlil qilishgan.

NATIJALAR

Turizm sohasida kreditlash amaliyoti dunyo miqyosida keng tarqalgan bo'lib, ko'plab mamlakatlarda bu soha rivojlanishining muhim omili hisoblanadi.

Turizm korxonalarini kreditlashning o'ziga xos xususiyatlari mavjud bo'lib, ular quyidagilardan iborat:

Mavsumiylik omili (turistik oqimlarning yil davomida notekis taqsimlanishi);

Tashqi omillarga yuqori darajada bog'liqlik (siyosiy vaziyat, tabiiy ofatlar va boshqalar);

Nomoddiy aktivlarning yuqori ulushi (brend, mijozlar bazasi va boshqalar);

Katta miqdordagi boshlang'ich investitsiyalar zarurligi (mehmonxonalar, kurortlar qurish va jihozlash uchun).

Rivojlangan mamlakatlarda turizm sohasini kreditlashning turli mexanizmlari mavjud:

Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan maxsus kreditlash dasturlari;

Turizm korxonalarini uchun imtiyozli kreditlar;

Xalqaro moliya institutlari tomonidan beriladigan kreditlar;

Maxsus turizm banklari faoliyati.

O'zbekistonda turizm sohasini kreditlash amaliyoti hali yetarlicha rivojlanmagan. Asosiy muammolar quyidagilar:

Turizm korxonalarini uchun maxsus kreditlash dasturlarining yo'qligi;

Banklar tomonidan turizm loyihalarini moliyalashtirishga ehtiyotkorlik bilan yondashish;

Kreditlar foiz stavkalarining yuqoriligi;

Garov ta'minoti bo'yicha qat'iy talablar.

TAHLIL VA MUHOKAMA

Turizm sohasida kreditlar amaliyotini tadqiq etish murakkab va ko'p qirrali jarayon hisoblanadi. Bu jarayonda bir qator omillarni hisobga olish zarur.

Birinchidan, turizm korxonalarining o'ziga xos xususiyatlarini e'tiborga olish lozim. Mavsumiylik omili tufayli bu turdagi korxonalarining pul oqimlari yil davomida notekis taqsimlanadi. Bu esa o'z navbatida kreditlarni qaytarish grafigini tuzishda qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin. Shuning uchun, turizm korxonalarini uchun moslashuvchan kreditlash shartlarini ishlab chiqish maqsadga muvofiq. Masalan, mavsumiy to'lovlar grafigini joriy etish, ya'ni yuqori mavsumda ko'proq, past mavsumda kamroq to'lovlarni belgilash mumkin.

Ikkinchidan, turizm sohasi tashqi omillarga juda ta'sirchan. Siyosiy vaziyatning o'zgarishi, tabiiy ofatlar, pandemiya kabi hodisalar turistik oqimlarning keskin kamayishiga olib kelishi mumkin. Bu esa o'z navbatida turizm korxonalarining to'lov qobiliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, kreditlash jarayonida bunday tavakkalchiliklarni ham hisobga olish va tegishli choralarni ko'rish zarur. Masalan, force-majeur holatlar uchun kreditni qaytarish muddatini uzaytirish imkoniyatini nazarda tutish mumkin.

Uchinchidan, turizm korxonalarining aktivlari tarkibida nomoddiy aktivlarning ulushi yuqori. Brend qiymati, mijozlar bazasi, malakali xodimlar kabi nomoddiy aktivlar korxonada faoliyatida muhim rol o'ynaydi. Biroq, banklar ko'pincha bunday aktivlarni garov sifatida qabul qilishga qiynalishadi. Bu muammoni hal qilish uchun nomoddiy aktivlarni baholash va garov sifatida qabul qilish mexanizmlarini takomillashtirish zarur.

To'rtinchidan, turizm sohasida kreditlash amaliyotini rivojlantirish uchun davlat-xususiy sheriklik mexanizmlaridan keng foydalanish maqsadga muvofiq. Davlat kafolatlari, soliq imtiyozlari, subsidiyalar kabi vositalar orqali turizm korxonalarini kreditlashni rag'batlantirish mumkin. Bu borada Turkiya tajribasi [5] e'tiborga loyiq. Turkiyada davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan maxsus kreditlash dasturlari turizm sohasining jadal rivojlanishiga katta hissa qo'shgan.

Beshinchidan, zamonaviy innovatsion moliyalashtirish usullaridan foydalanish imkoniyatlarini ko'rib chiqish lozim. Masalan, kraudfanding platformalari orqali kichik va o'rta turizm korxonalarini moliyalashtirish mumkin. Bu usul ayniqsa, noodatij va kreativ loyihalarni amalga oshirishda samarali bo'lishi mumkin. Shuningdek, venchur fondlarni jalb qilish orqali innovatsion turizm startaplarini qo'llab-quvvatlash mumkin.

Shuningdek turizm sohasida kreditlash amaliyotini rivojlantirish uchun kadrlar salohiyatini oshirish zarur. Bank xodimlari turizm sohasining o'ziga xos xususiyatlarini yaxshi tushunishlari va bu sohaga oid loyihalarni to'g'ri baholay olishlari kerak. Shu maqsadda banklar va turizm sohasidagi mutaxassislar o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish, maxsus o'quv dasturlarini tashkil etish maqsadga muvofiq.

XULOSALAR

Turizm sohasida kreditlar amaliyotini tadbiq etish murakkab, ammo zarur jarayon hisoblanadi. Bu sohadagi korxonalarining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, zamonaviy yondashuvlarni qo'llash orqali samarali kreditlash tizimini yaratish mumkin. Turizm korxonalarini uchun moslashuvchan kreditlash shartlarini ishlab chiqish zarur. Mavsumiylik omilini hisobga olgan holda, moslashuvchan to'lov grafiklarini joriy etish maqsadga muvofiq.

Davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini keng qo'llash lozim. Davlat kafolatlari, soliq imtiyozlari, subsidiyalar kabi vositalar orqali turizm korxonalarini kreditlashni rag'batlantirish kerak. Innovatsion moliyalashtirish usullaridan foydalanish imkoniyatlarini ko'rib chiqish zarur. Kraudfanding, venchur fondlar kabi zamonaviy moliyaviy vositalardan foydalanish turizm sohasidagi innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlashga yordam beradi.

Raqamli texnologiyalarni keng joriy etish lozim. Onlayn kreditlash platformalari, sun'iy intellekt texnologiyalari kreditlash jarayonini samarali va shaffof qilishga yordam beradi. Turizm korxonalarini uchun maxsus sug'urta mahsulotlarini ishlab chiqish kerak. Bu orqali ham turizm korxonalarini, ham kredit beruvchi tashkilotlar uchun tavakkalchiliklar darajasini pasaytirish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, turizm sohasida kreditlar amaliyotini tadbiq etish murakkab, ammo zarur jarayon hisoblanadi. Bu jarayon muvaffaqiyatli amalga oshirilsa, nafaqat turizm tarmog'i, balki butun mamlakat iqtisodiyoti rivojiga katta hissa qo'shishi mumkin. Kelajakda bu sohada yanada chuqur tadqiqotlar o'tkazish, xalqaro tajribani o'rganish va innovatsion yechimlarni izlash davom ettirilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. World Tourism Organization. (2020). International Tourism Highlights, 2019 Edition. UNWTO, Madrid. [<https://doi.org/10.18111/9789284421152>]
2. Ivanov, S., & Stavrinoudis, T. A. (2018). Impacts of the financial crisis on hotel financial performance: The case of Greece. *Tourism Planning & Development*, 15(6), 711-724. [<https://doi.org/10.1080/21568316.2018.1501730>]
3. Sinclair, M. T., & Stabler, M. (2002). *The economics of tourism*. Routledge.

4. Alimova, M., & Xudoyberganov, D. (2019). O'zbekistonda turizm sohasini moliyalashtirishning dolzarb masalalari. *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar*, 3, 138-144.
5. Tosun, C. (2001). Challenges of sustainable tourism development in the developing world: the case of Turkey. *Tourism management*, 22(3), 289-303. [[https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(00\)00060-1](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(00)00060-1)]
6. Pulido-Fernández, J. I., & López-Sánchez, Y. (2016). Are tourists really willing to pay more for sustainable destinations?. *Sustainability*, 8(12), 1240. [<https://doi.org/10.3390/su8121240>]
7. Morozov, M. A., & Morozova, N. S. (2019). Innovative trends in the development of tourism and hotel business in the conditions of digitalization. *Bulletin of the Russian New University. Series: "Man and Society"*, 1, 135-141.
8. UNWTO. (2019). *International Tourism Highlights, 2019 Edition*. World Tourism Organization. [<https://doi.org/10.18111/9789284421152>]
9. Lew, A. A., Hall, C. M., & Williams, A. M. (Eds.). (2014). *The Wiley Blackwell companion to tourism*. John Wiley & Sons.
10. Dwyer, L., Forsyth, P., & Dwyer, W. (2020). *Tourism economics and policy*. Channel View Publications.